

Freud Argentiinassa

Janne Kivivuori

Mariano Ben Plotkin (2001): *Freud in the Pampas. The Emergence and Development of a Psychoanalytic Culture in Argentina*. Stanford University Press, Stanford 2001. 314 s.

Freudilaisen teorian asema ihmisen käyttäytymisen ja motiivien tieteellisessä selittämisessä heikkeni 1900-luvun viimeisellä neljänneksellä. Muutokset ihmisten maailmankuvissa ja kulttuurissa ovat kuitenkin hitaampia kuin tieteessä. Vaikka Freudin merkitys ihmisistä tutkiville tieteille on vähentynyt, freudilainen psykokulttuuri on edelleen voimissaan maallikkosten ja älymystön ajattelutapana. Eri maissa on kuitenkin eroja tässä suhteessa. Esimerkiksi Suomi ja Argentiina ovat voimakkaan freudilaisuuden maita. Oman kulttuurisen tilamme ymmärtämiseksi on hyödyllistä tarkastella lähemmin ”veljesmaamme” psykokulttuuria.

Psykoanalyysin pääkaupunki

Mariano Ben Plotkin kuvaa Argentiinan psykokulttuuria erinomaisessa kirjassaan *Freud in the Pampas* (2001). Plotkin on kirjoittajatietojen mukaan New Yorkin yliopiston Buenos Airesin yksikön johtaja. Hän varttui samassa kaupungissa ja ilmoittaa nuorena olleensa vuosia psykoanalyysissa. Kyse ei ilmeisesti kuitenkaan ollut sairauden hoidosta, vaan argentiinalaiselle keskiluokalle analyysi oli normaali kulttuurinen käytäntö.

Plotkinin mukaan freudilaisuus läpäisee kaikkialla argentiinalaisen kulttuurin. Aikakauslehdet, television keskusteluohjelmat, teatteri ja kirjallisuus ovat täynnä freudilaista kieltä ja tematiikkaa. Jo 1960-luvulla oli peräti kolme parhaaseen katseluaikaan esitettyä televisio-ohjelmaa, joissa psykoanalytikot tulkitsivat ajan ilmiöitä. Jalkapalloilijat ja nyrkkeilijät tungesivat opiskelijoiden rinnalla psykoanalyttisiin koulutusohjelmiin ja psykoanalyysia opetettiin jopa hammaslääkäreille. Joissakin sairaaloissa leikkauspotilaille ja näiden sukulaisille tarjottiin operaatioiden jälkeen freudilaista terapiaa. Oidipuskompleksiteorian totuuden epäily on Plotkinin mukaan Argentiinassa sama asia kuin kiistäisi Synnättömän Sikiämisen katolis-

ten piispojen edessä. Freudilaisten psykoanalyttikkojen väestöön suhteutettu määrä onkin Argentiinassa maailman korkeimpia. Vuonna 1995 Buenos Airesin aikuisväestöstä 0,5 prosenttia oli psykologeja, joista useimmat Plotkinin mukaan enemmän tai vähemmän freudilaisia. Ei ihme, että Buenos Aires tunnetaan tänään maailman psykoanalyysin pääkaupunkina.

Mikä sitten selittää freudilaisuuden erityisasemaa Argentiinassa? Plotkin nimeää kirjassaan lukuisia ilmiöön vaikuttaneita tekijöitä. Yleisimmällä tasolla hän viittaa psykokulttuurin tutkimuksessa usein käytettyyn modernisaatioselitykseen: psykopuhe, erityisesti freudilaisuus, tuli niiden perinteisten normien tilalle, jotka jäivät modernisaation ja yksilöllistymiskehityksen alle. Argentiinan oloissa siirtolaisuuden suuri merkitys on voinut tehostaa tätä vaikutusta.

Oppihistoriallisesti psykoanalyysin voittokulkua Argentiinassa selittää tyhjiön täyttyminen: kun freudilaisuus 1930-luvulla alkoi levitä maan akateemiseen yhteisöön ja keskiluokan maailmankuvaan, maassa ei ollut olemassa voimakasta psykiatrista tai psykologista tieteellistä perinnettä. Freudilaisuus saapui ikään kuin neitseelliseen maaperään. Toinen aatteellinen tausta psykoanalyysin suosiolle oli antipositivismin voittokulku 1920-luvulta alkaen. Antipositivismilla tarkoitetaan ajattelutapaa, joka vastustaa kokeellisia, empiirisiä ja loogisia menetelmiä tieteessä ja haluaa tuoda niiden tilalle syvälliseltä tuntuvan ”eläytymisen” tai ”ymmärtämisen”. Antipositivistit pitivät freudilaisuutta syvällisenä ilmiönä. Toisaalta niin sanottu tavallinen kansa näki psykoanalyysissa modernin tieteen uusimman sanan.

Aatehistoriallisiin selitystekijöihin voitaneen lukea myös Argentiinan älymystön halu seurata kaikkia ranskalaisia muoteja. Maan älymystö seurasi 1950-luvulla Sartren kehotusta kytkeä freudilaisuus ja marxismi. 1970-luvulta alkaen lacanilaisuus tuli muotiin.

Argentiinan freudilaisuuteen liittyi vahva psykopoliittinen ulottuvuus. Poliittisia näemyksiä haluttiin psykologisoida puolin ja toisin. Esimerkiksi marxistit halusivat selittää, miksi työväenluokka kannatti oikeistopopulistista peronismia eikä kommunisteja eli mik-

si työläiset elivät "väärässä tietoisuudessa". Argentiinassa perustettiin 1960-luvulla jopa puolue, jonka lähes koko hallitus oli yhtäikää psykoanalyyseissa työstääkseen "vallankumouksellista subjektiviteettiaan". Psykoanalyysin nähtiin tukevan marxismille tärkeää superjoustavaa ihmiskuvaa: ihmisestä voitiin kouluttaa tai muokata "uusi ihminen". Näine painotuksineen Argentiinan psykokulttuuri lähentyi laajempaa aatesuuntausta, jota uusimmassa tutkimuksessa on kutsuttu psykoutopismiksi.

Marxismien rooli freudilaisen psykokulttuurin historiassa saattaa päteä myös Suomeen. Se siivitti freudilaisuuden nousua luomalla reitin, jota pitkin freudilainen ihmiskuva levisi psykosektorilta ja uskonnollisista piireistä laajemmaksi älymystöliikkeeksi. Samalla freudilaisuudesta tuli eräänlainen pelastusvene, johon osa marxismien kannattajista saattoi siirtyä varsinaisen laivan upottua. Toinen pelastusvene oli postmoderni relativismi. Plotkin kuvaa, miten 1980-luvulta alkaen Argentiinan älymystö alkoi painottaa enemmän diskurssien relativismia ja jopa freudilaisuuden luonnetta itseironisena pelleilynä.

Freudilaista liikkeenjohtoa

Eräs institutionaalinen selitys Argentiinan freudilaiselle kulttuurille liittyy psykologian asemaan tieteenä. Yhdysvalloissa psykologia oli tieteenä ja vakiintunut ja juurtunut, kun freudilainen liike rantautui sinne 1900-luvun alussa; siksi psykologia pystyi säilyttämään itsenäisyytensä. Argentiinassa kävi toisin: psykologia pitkälti samastui psykoanalyyysiin. Osavastuussa olivat lääkärit ja psykiatrit, jotka vastustivat kiivaasti psykologien oikeutta harjoittaa terapiaa. Tämä ajoi psykologiamattikunnan freudilaisuuden syliin. Freudilainen liike käytti sen sijaan taitavasti psykologiaa ja psykologeja hyväkseen. Psykologit levittivät freudilaisia ajattelutapoja, vaikka heillä ei ollut muodollista oikeutta antaa terapiaa.

Suomen ja Argentiinan psykokulttuurien välillä on selviä erojakin. Suomen psykokulttuuria ei voi selittää demokratian puutteella. Freudilaisen liikkeen voimaa latinalaisessa Amerikassa on sen sijaan selitetty sillä, että äärioikeistolaiset ja fasistiset sotilasdiktatuurit estivät julkisen toiminnan ja pakottivat keskiluokan tyytymään minuutensa työstämiseen. Kaiken kaikkiaan Plotkin kuitenkin osoittaa, että diktatuurin ja demokratian vuorottelulla ei juurikaan ollut vaikutusta Argentiinan freudilaisuuden kulttuuriseen voimaan. Yksittäiset

freudilaiset maksoivat hengellään taistelunsa demokratian puolesta. Toiset olivat valmiita korostamaan sotilaille, että psykoanalyysin tarkoitus oli sopeuttaa yksilöt mihin tahansa tilanteeseen.

Toinen maiden välinen ero liittyy uskonnon rooliin. Suomessa luterilaisella kirkolla tai sen piirissä vaikuttaneilla liikkeillä, kuten perhe-neuvonnalla, oli rooli freudilaisten sanastojen leviämisessä yhteiskuntaan. Argentiinassa katolinen kirkko ei ollut keskeinen vaikuttaja, vaikka sielläkin yksittäiset papit modernisoivat uskonnollista kieltä freudilaistamalla sitä.

Myös freudilaisuuden kulttuurivaikutuksen voimakkuudessa on eroa. Suomen muita länsimaita korostuneempi psykokulttuurisuus jää loppujen lopuksi reippaasti jälkeen Argentiinasta. Eräs osoitus tästä on se, että Argentiinassa jopa jotkut taloustieteilijät innostuivat psykoanalyyseista. Ekonomisteja voitiin havaita freudilaisissa seminaareissa, teoriaa sovellettiin liikkeenjohdon oppeihin, taloustieteellinen instituutti osallistui kokeeseen, jossa yritettiin psykoanalysoida kokonaisen kaupungin väestö kertאהיתוללה, ja niin edelleen. Sarkastinen tarkastelija saattaisi kysyä, mikä yhteys freudilaisella taloustieteellä oli Argentiinan taloudelliseen syöksykierteeseen – toisaalta ainakaan suomalaisilla ei ole aihetta ylimieliseen hymyyn. Kun maamme freudilainen psykokulttuuri saavutti eräänlaisen huippuvaiheensa 1990-luvun alun taloudellisen laman aikana, psykohistorioitsija Jari Ehrnrooth ehdotti "kansallista terapiaohjelmaa" koko väestön terapoisemiseksi muun muassa radion välityksellä!

Tällä hetkellä Suomessa käydään kiihkeää keskustelua "pitkän kuntoutuksen" ja muiden terapiamuotojen asemasta. "Pitkä" ja "pitkäkestoinen" ovat ilmi merkityksensä ohella eräänlaisia koodisanoja, joilla viitataan myös freudilaiseen ihmiskuvaan. Psykokulttuurin historiallinen ja sosiologinen tutkimus ei ota kantaa siihen, mikä hoito on lääketieteellisesti tehokasta eri sairauksien kohdalla. Myös "lyhyet" ja "muut" terapiamuodot ovat osa aikamme psykokulttuuria, vaikka niiden ihmiskuva ei olisi freudilainen. Psykologian tutkijan kannalta kiinnostavaa onkin keskustelun kiihkeys ja sävy. Psykoterapiakiistassa ei ole kysymys vain lääketieteen sisäisestä erimielisyydestä ja terveydenhuollon rahoituksesta, vaan näiden lisäksi myös freudilaisen liikkeen ja ihmiskuvan asemasta kulttuurissa ja yhteiskunnassa.

Kirjoittaja on sosiologian dosentti Helsingin yliopistossa.